

СМЕЦЬ

Алла Іванівна — член-кореспондент НАН України, член Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, завідувач відділу клітинної біології і біотехнології Інституту харчової біотехнології та геноміки НАН України

НАЦІОНАЛЬНИЙ ФОНД ДОСЛІДЖЕНЬ УКРАЇНИ ЯК НОВА НАЦІОНАЛЬНА ІНСТИТУЦІЯ ДЛЯ ПІДТРИМКИ НАУКИ

Шановні колеги!

Реформи відбуваються в усіх сферах нашого життя, зокрема в науковій сфері. Одним з результатів такої реформи є створення Національного фонду досліджень України як нової національної інституції для підтримки науки. Про неї вже згадував сьогодні у своїй доповіді Президент НАН України академік Борис Євгенович Патон. І я б хотіла дещо детальніше розповісти, що собою являє Національний фонд досліджень, які його завдання, що можуть очікувати науковці від його діяльності, хто займається його створенням і що ще потрібно зробити в цьому напрямі, щоб у поточному році Фонд дійсно запрацював.

Згідно із Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність», у 2017 р. було створено Національну раду України з питань розвитку науки і технологій, яку очолює Прем'єр-міністр України. Національна рада складається з двох комітетів — Наукового комітету і Адміністративного комітету. І саме Науковий комітет є представником наукової громадськості, оскільки завдання Ради якраз і полягає в об'єднанні представників наукової громадськості, центральних органів виконавчої влади, а також представників реального сектору економіки з метою формування і реалізації політики в галузі науки і науково-технічної діяльності. Відповідно, Науковий комітет, до складу якого входять 24 члени (з них 14 — вчені НАН України) і який очолює академік НАН України Анатолій Григорович Білоус, є відповідальним за створення Національного фонду досліджень, як це передбачено статтями 49–55 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». До складу Адміністративного комітету входять також 24 члени і очолює його Міністр освіти і науки України Лілія Михайлівна Гриневич.

Тепер детальніше про Національний фонд досліджень України. По-перше, він створюється на базі Державного фонду фундаментальних досліджень (ДФФД), який перебував у сфері управління МОН України. Відповідно, Державний фонд

фундаментальних досліджень реорганізується шляхом приєднання до Національного фонду досліджень, який є правонаступником ДФФД. Це означає, що всі проекти, які мають бути профінансовані у 2019 р., будуть фінансуватися вже Національним фондом досліджень.

Згідно із Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та Положенням про Національний фонд досліджень України, він є державною бюджетною установою. Функції з управління Національним фондом виконуватиме Кабінет Міністрів України. Більше того, Фонд є головним розпорядником бюджетних коштів, і розмір бюджетного фінансування Фонду визначатиметься на підставі пропозицій Національної ради з питань науки і технологій. Кошти Фонду можуть формуватися за рахунок державного бюджету, добровільних внесків юридичних і фізичних осіб, тобто донорів, у тому числі нерезидентів України, а також з інших джерел, не заборонених чинним законодавством.

Основними завданнями Фонду є грантова підтримка фундаментальних досліджень, а також прикладних наукових досліджень і розробок. Відповідно до цього Фонд має на меті надання таких видів грантів, як індивідуальні, колективні та інституційні. Ці гранти плануються спрямовувати не лише на підтримку, розвиток і виконання наукових досліджень, а й на розвиток матеріально-технічної бази, створення дослідницької інфраструктури, підтримку ключових державних лабораторій, а також на забезпечення мобільності, підтримку наукової діяльності молодих учених, організацію і проведення конференцій тощо. Все залежить від фінансового портфелю, який матиме Національний фонд досліджень.

Основними принципами діяльності Фонду є максимальна відкритість і прозорість, незалежність та об'єктивність наукової і науково-технічної експертизи проектів, повага й дотримання авторських прав, принципів наукової етики, засад доброчесної конкуренції. Відповідно, завданням Фонду є організація та проведення конкурсів і конкурсного відбору проектів із залученням незалежних експертів, зокрема іноземних. У зв'язку з цим запити на конкурс подаватимуться англійською мовою.

Органом управління Національного фонду досліджень є Наглядова рада — це 24 члени Наукового комітету, які координуватимуть і контролюватимуть діяльність Фонду. Наукова рада складається з 30 учених, які мають вагомий науковий здобутки та бездоганну репутацію і яких обрала Наглядова рада через Ідентифікаційний комітет. Наукова рада поділяється на три секції: секцію природничих, технічних наук і математики (14 осіб); секцію біології, медицини та аграрних наук (9 осіб); секцію соціальних та гуманітарних наук (7 осіб). До речі, серед членів Наукової ради — 16 учених, які працюють у наукових установах НАН України. Головою Фонду обрано академіка НАН України Леоніда Петровича Яценка. Основна функція Наукової ради полягає в розробленні загальної стратегії Фонду, визначенні переліку напрямів грантової підтримки проектів, формуванні умов проведення конкурсного відбору проектів. Наукова рада створюватиме так звані експертні комісії, які визначатимуть, хто буде рецензувати проекти. Крім того, члени Наукової ради обиратимуть директора Фонду, щороку проводячи процедуру підтвердження довіри (визначатимуть, наскільки вони довіряють чи не довіряють діяльності директора), і контролюватимуть діяльність директора, і контролюватимуть виконання нею всіх рішень, які ініціюватиме Наукова рада. Дирекція як один з органів управління Фонду складатиметься з 60 осіб. Це штатні співробітники Фонду, які допомагатимуть членам і Науковій ради, і Наглядовій ради, оскільки вони працюють на громадських засадах.

Що вже було зроблено Науковим комітетом на шляху до створення Національного фонду досліджень за період з жовтня 2017 р. по квітень 2019 р., тобто фактично за півтора року? По-перше, члени Наукового комітету вивчили найкращі практики функціонування подібних фондів, які діють у різних державах, зокрема в Німеччині, Австрії, США, Польщі, Чехії, Грузії. Було ініційовано зустрічі з представниками польських фондів (у Польщі є два фонди, які окремо фінансують фундаментальні дослідження і прикладні дослідження), а також грузинського фонду. Науковий комітет виступив з ініціативою провести семінар високого рівня, до участі в якому запросити представників різних міністерств та інших зацікавлених ор-

ганів, так званих стейкхолдерів, щоб пояснити їм, на що саме спирається у своїй діяльності Науковий комітет, пропонуючи створити Національний фонд досліджень. За підтримки Національного фонду досліджень Німеччини (DFG) у жовтні 2017 р. Посольством Німеччини в Україні було організовано такий семінар. Також за ініціативою Наукового комітету було організовано візит в Україну представників Національного фонду США (NSF).

За цей період ми зробили все від нас залежне, щоб прискорити запуск Національного фонду досліджень. Разом з МОН України було розроблено і затверджено Урядом Положення про Національний фонд досліджень України (Постанова Кабінету Міністрів України від 4 липня 2018 р. № 528). Потім члени Наукового комітету розробили Положення про конкурс щодо обрання членів Наукової ради Національного фонду досліджень України. Оголошено і 17 вересня 2018 р. проведено конкурс, за результатами якого обрано членів Наукової ради Фонду. Обраний склад Наукової ради було схвалено на засіданні Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, яке відбулося 30 листопада 2018 р. Уряд затвердив склад Наукової ради Фонду 27 грудня 2018 р. і уповноважив мене здійснити всі передбачені законодавством заходи, пов'язані з реєстрацією Фонду і початком його функціонування. І вже 3 січня 2019 р., буквально через 6 днів, Національний фонд було зареєстровано як юридичну особу за адресою, яку надала нам Національна академія наук, за що ми дуже вдячні, — Київ, вул. Метрологічна, 14б, де розташовується Інститут теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України. За кілька днів Фонд було поставлено на облік у Головне управління статистики міста Києва, а 25 січня 2019 р. Наукова рада обрала головою Фонду академіка НАН України Л.П. Яценка. Наприкінці січня МОН України видало наказ про реорганізацію Державного фонду фундаментальних досліджень.

З огляду на те, що Фонд держмайна так і не надав нам можливості розглянути якусь із будівель для розміщення Фонду, Національна академія наук прийняла рішення про надання приміщення для тимчасового розміщення

Фонду в Інституті фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова НАН України.

6 березня 2019 р. Уряд призначив академіка Л.П. Яценка на посаду голови Національного фонду досліджень. Науковий комітет запустив портал для реєстрації потенційних експертів, зокрема закордонних. Фонд було також зареєстровано в управлінні Державної фіскальної служби України як неприбуткову організацію. Наукова рада розробила відповідне положення і 19 березня 2019 р. оголосила конкурс на посаду виконавчого директора Фонду, було також розроблено Положення про дирекцію. 17 квітня 2019 р. Уряд затвердив проект акта «Про умови оплати праці працівників дирекції Національного фонду досліджень України».

Однак для того, щоб Національний фонд досліджень почав повноцінно функціонувати принаймні у другому півріччі поточного року, Наукова рада має обрати виконавчого директора Фонду, а Наглядова рада — погодити цю кандидатуру. Потім Кабінет Міністрів має призначити обрану кандидатуру на зазначену посаду. Крім того, потрібно затвердити два документи — Порядок конкурсного відбору та фінансування Національним фондом проектів із виконання наукових досліджень і розробок та Порядок формування та використання коштів Національного фонду досліджень. Після цього можна вже оголосити конкурс.

Отже, сподіваючись, що у другому півріччі 2019 р. вдасться запустити повноцінну діяльність Національного фонду досліджень, звертаю вашу увагу на те, що на грантову підтримку наукових проектів за конкурсами Національного фонду в паспорті бюджетної програми 2201300 передбачено близько 240 млн грн, і Наукова рада вже найближчим часом оголосить, які конкурси могли б бути профінансовані Національним фондом досліджень.

Звичайно, всі ці кроки Науковий комітет не зміг би здійснити без тісної взаємодії з Міністерством освіти і науки України, Національною академією наук України, Міністерством фінансів України, Міністерством соціальної політики України, Секретаріатом Кабінету Міністрів України, а також без підтримки Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти.